

До спеціалізованої вченої ради
Д 64.896.01 Національного наукового
центру «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України

ВІДГУК

офіційного опонента докторської дисертації Перепелиці Сергія Івановича «Проблеми теорії та практики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

Актуальність теми дослідження. Збройна агресія російської федерації проти України, окупація частини території держави та подальше повномасштабне вторгнення зумовили виникнення комплексу принципово нових викликів для системи національної безпеки та кримінальної юстиції. Одним з найбільш небезпечних серед них стало поширення колабораційної діяльності, яка створює передумови для дестабілізації внутрішньої безпеки держави, сприяє функціонуванню окупаційного режиму, загострює соціальну напругу та в окремих випадках супроводжується порушеннями норм міжнародного гуманітарного права. В умовах збройної агресії відповідна діяльність набула різноманітних форм – інформаційної, політичної, адміністративної, економічної, освітньої, військової та інших, що суттєво ускладнює діяльність правоохоронних органів щодо її своєчасного виявлення, документування та розслідування.

Проблема протидії колабораціонізму для України не є абсолютно новою. Необхідність кримінально-правового реагування на відповідні прояви виникла ще після початку окупації частини території України у 2014 р. Водночас кримінальну відповідальність саме за колабораційну діяльність було запроваджено лише у 2022 р. шляхом доповнення Кримінального кодексу України статтею 111-1 «Колабораційна діяльність». Як слушно відзначає

дисертант, прийняття відповідних законодавчих змін стало реакцією держави на нові безпекові виклики, спричинені повномасштабним вторгненням російської федерації, та сформувало нормативне підґрунтя для сучасної системи протидії колабораційним проявам.

Установлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність не вирішує всього комплексу проблем, які виникають у правозастосовній практиці. Багатоваріантність форм такої діяльності зумовлює необхідність її відмежування від суміжних кримінальних правопорушень. У дисертації звертається увага, зокрема, на складність співвідношення ст. 111-1 КК України з положеннями статей 111, 260, 436 та 436-2 КК України, оскільки окремі зовнішні прояви колабораційної діяльності можуть мати ознаки державної зради, пропаганди війни, виправдовування збройної агресії або участі в незаконних воєнізованих чи збройних формуваннях. Відповідно, складність досліджуваного явища визначається не лише його кримінально-правовою природою, а й специфікою механізму злочинної діяльності та закономірностями виникнення інформації про неї.

Не менш актуальним є дослідження зазначеної проблематики у криміналістичному аспекті, адже для забезпечення ефективного розслідування недостатньо лише визначити ознаки відповідного складу кримінального правопорушення. Необхідним є встановлення закономірностей механізму його вчинення, особливостей слідоутворення, типових моделей поведінки осіб, причетних до колабораційної діяльності, специфіки інформаційного середовища та джерел доказової інформації. Відтак формування цілісного криміналістичного розуміння злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, є необхідною передумовою розроблення окремої криміналістичної методики їх розслідування.

Складність такого завдання посилюється специфічними умовами вчинення та розслідування зазначених кримінальних правопорушень. Колабораційна діяльність характеризується багатоваріантністю способів реалізації, переважно інформаційно-організаційним характером,

безпосередньою залежністю від умов окупації та воєнного стану, значною роллю цифрових та ідеальних слідів, латентністю окремих форм поведінки, а також зв'язком конкретного способу вчинення кримінального правопорушення зі статусом і функціональною роллю особи колаборанта. Крім того, способи приховування такої діяльності можуть полягати у психологічному впливі на свідків, використанні засобів анонімізації в мережі Інтернет, реєстрації облікових записів на підставних осіб, використанні зламаних акаунтів, створенні фіктивних профілів, видаленні інформації або обмеженні доступу до неї.

Зазначене актуалізує й необхідність переосмислення традиційних підходів до формування доказової бази. Вагома частина криміналістично значущої інформації про колабораційну діяльність формується та зберігається у цифровому середовищі. Відтак слушно у дисертації значне місце відведено питанням збирання та зберігання інформації з відкритих джерел, формування доказової бази, використання можливостей комп'ютерно-технічної експертизи та інших форм спеціальних знань. Це надає дослідженню особливої практичної значущості в умовах цифровізації злочинної діяльності та необхідності забезпечення належності, допустимості й достовірності одержуваної цифрової інформації.

Не менш важливою є організаційно-тактична складова досліджуваної проблематики. Специфіка колабораційної діяльності вимагає належного планування розслідування, висунення та перевірки версій, використання оперативно значущої інформації, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, моніторингу й прогнозування, а також забезпечення координації діяльності всіх залучених органів та осіб. Сам дисертант визначає організацію досудового розслідування колабораційної діяльності як системну діяльність слідчих та інших правоохоронних органів, спрямовану на створення оптимальних умов розслідування шляхом визначення найбільш ефективних методів і засобів, раціонального розподілу ресурсів та координації дій усіх залучених суб'єктів.

Актуальність обраної теми підтверджується також її відповідністю стратегічним напрямам державної політики та розвитку юридичної науки. Тематика дисертації узгоджується з положеннями Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, Стратегії боротьби з організованою злочинністю, Стратегії національної безпеки України, Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, Національною стратегією у сфері прав людини та Планом дій з її реалізації.

Отже, необхідність проведення комплексного дослідження теорії та практики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, обумовлена сукупністю взаємопов'язаних чинників: особливою суспільною небезпечністю відповідних діянь в умовах збройної агресії проти України; багатоманітністю форм і способів їх реалізації; складністю відмежування від суміжних кримінальних правопорушень; специфічним механізмом слідоутворення та значною роллю цифрової доказової інформації; необхідністю здійснення розслідування в особливих умовах воєнного стану й тимчасової окупації; потребою в належній організації та координації діяльності правоохоронних органів. За таких обставин дисертаційне дослідження С. І. Перепелиці «Проблеми теорії та практики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю» є своєчасним і актуальним, оскільки спрямоване на формування цілісних концептуальних засад криміналістичної методики розслідування цієї категорії злочинів та вирішення комплексу теоретичних, організаційно-тактичних і прикладних проблем, що постали перед сучасною криміналістичною наукою та практикою досудового розслідування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертаційному дослідженні С. І. Перепелиці послідовно формулюються та аргументуються авторські судження щодо основних теоретичних, методичних, організаційно-тактичних і праксеологічних проблем розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю. Дослідження побудовано на комплексному та

системному підході, що дозволило автору розглянути відповідну категорію кримінальних правопорушень не лише крізь призму окремих методико-криміналістичних рекомендацій, а як цілісний об'єкт пізнання, що охоплює особливості механізму злочинної діяльності, криміналістичної характеристики, слідоутворення, організації розслідування, типових слідчих ситуацій, алгоритмізації діяльності слідчого, використання спеціальних знань, взаємодії та подолання протидії розслідуванню.

Належний рівень обґрунтованості отриманих результатів значною мірою забезпечено характером науково-теоретичної бази дослідження. Значну увагу автором приділено нормативній основі дослідження. Сформульовані у дисертації положення, висновки та пропозиції ґрунтуються на Конституції України, кримінальному та кримінальному процесуальному законодавстві України, інших законах і підзаконних нормативно-правових актах. Це дало змогу забезпечити належну правову обґрунтованість дослідження та співвіднести теоретичні положення криміналістичної методики з нормативними засадами досудового розслідування.

Для досягнення об'єктивності та достовірності результатів автором використано комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Методологічну основу роботи становить діалектичний метод, який застосовано для дослідження криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, та методики їх розслідування у розвитку, взаємозв'язку й взаємозумовленості з практичною діяльністю правоохоронних та інших державних органів. Порівняльно-правовий метод використано під час аналізу нормативно-правового регулювання протидії колабораційній діяльності та з'ясування співвідношення положень законодавства з потребами практики досудового розслідування.

Методи формальної та діалектичної логіки застосовано під час опрацювання наукових концепцій, виокремлення елементів криміналістичної характеристики, вирішення питання періодизації досудового розслідування, визначення обставин, що підлягають встановленню, а також формування

типових слідчих ситуацій і відповідних алгоритмів дій слідчого. Системно-структурний метод дозволив розглянути злочини, пов'язані з колабораційною діяльністю, як цілісну систему взаємопов'язаних елементів, встановити зміст і взаємозв'язки між механізмом злочинної діяльності, криміналістичною характеристикою, етапами роботи з доказовою інформацією, типовими слідчими ситуаціями, тактичними завданнями та алгоритмами розслідування.

Історико-правовий метод використано для дослідження генези правового регулювання протидії колабораційній діяльності та розвитку наукових уявлень про криміналістичну методику, криміналістичну характеристику, механізм кримінального правопорушення, слідчу ситуацію та протидію розслідуванню. Догматичний метод застосовано для тлумачення юридичних понять та уточнення змісту кримінально-правових, кримінальних процесуальних і криміналістичних категорій. Статистичні методи дали можливість узагальнити матеріали слідчої та судової практики, виявити кількісні показники, тенденції й закономірності, що характеризують стан розслідування відповідної категорії злочинів. Соціологічні методи, зокрема анкетування та інтерв'ювання, використано для отримання емпіричних даних щодо механізму колабораційної діяльності, проблем її виявлення, документування та розслідування, а також для перевірки сформульованих у роботі теоретичних висновків.

Структура дисертаційного дослідження є логічно побудованою та відповідає визначенню меті й завданням. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, що містять дев'ятнадцять підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків і додатків. Така побудова забезпечила послідовний перехід від криміналістичного аналізу злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, та формування їх криміналістичної характеристики до розроблення методики розслідування і дослідження праксеологічних засад її реалізації. Відповідно, теоретичні положення, сформульовані у перших розділах, отримують подальший розвиток у практико-орієнтованих рекомендаціях щодо організації розслідування, алгоритмізації діяльності слідчого, проведення слідчих

(розшукових) дій, використання спеціальних знань, взаємодії та подолання протидії.

Емпіричну основу дослідження сформовано на підставі комплексного аналізу різноманітних джерел, що включають результати авторських досліджень, матеріали практичної діяльності та офіційну звітність. Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять матеріали 185 кримінальних проваджень та 98 судових рішень, рішення Конституційного Суду України, інформаційні листи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також матеріали медіа.

Важливо й те, що значний обсяг емпіричного матеріалу використано не ізольовано від теоретичних положень, а для їх перевірки та конкретизації. На основі його узагальнення автором сформовано криміналістичну класифікацію злочинів, визначено структуру їх криміналістичної характеристики, систематизовано обставини, що підлягають встановленню, запропоновано типові слідчі ситуації та алгоритми діяльності слідчого, сформульовано рекомендації щодо адаптації методики до умов конкретного кримінального провадження, організації взаємодії, використання спеціальних знань і подолання протидії розслідуванню. Зокрема, автор типізує слідчі ситуації залежно від місцезнаходження особи, причетної до вчинення кримінального правопорушення, та для кожної з них визначає відповідні алгоритми дій слідчого.

Таким чином, достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації С. І. Перепелиці, забезпечується комплексним характером дослідження, належно підібраним методологічним інструментарієм, значним обсягом опрацьованої наукової та нормативної бази, використанням репрезентативного емпіричного матеріалу, а також апробацією отриманих результатів.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Дисертація С. І. Перепелиці є першим у вітчизняній криміналістичній науці комплексним монографічним дослідженням теоретико-методологічних,

криміналістичних та організаційно-тактичних засад формування й реалізації методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із колабораційною діяльністю. У результаті проведеного дослідження автором сформульовано низку нових наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, що мають теоретичне та прикладне значення для розвитку криміналістики й удосконалення діяльності органів досудового розслідування.

У роботі обґрунтовується комплекс положень, спрямованих на вирішення визначеної наукової проблеми, зокрема: 1) запропоновано криміналістичне визначення колабораційних злочинів та розроблено їх криміналістичну класифікацію за системою кримінально-правових, кримінологічних і криміналістичних критеріїв; 2) сформовано авторську концепцію криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, розкрито зміст її структурних елементів та встановлено кореляційні зв'язки між ними; 3) обґрунтовано систему принципів методики розслідування та систематизовано обставини, що підлягають встановленню у кримінальних провадженнях цієї категорії; 4) здійснено типізацію слідчих ситуацій залежно від місцезнаходження особи, причетної до кримінального правопорушення, та запропоновано відповідні алгоритми діяльності слідчого; 5) розроблено рекомендації щодо адаптації криміналістичної методики до умов конкретного кримінального провадження; 6) визначено особливості цифрової слідчої картини та систему найбільш типових цифрових джерел доказової інформації; 7) запропоновано комплексний підхід до використання спеціальних знань; 8) сформовано авторський підхід до організації досудового розслідування як багаторівневої системи координації діяльності слідчих, оперативних підрозділів, прокурорів, експертних установ та інших суб'єктів.

Структура дисертації відповідає визначеній меті та завданням дослідження і дозволяє послідовно перейти від теоретичного осмислення злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, до формування їх криміналістичної характеристики, розроблення методики розслідування та

визначення праксеологічних засад її реалізації. Робота складається з чотирьох взаємопов'язаних розділів, які охоплюють дев'ятнадцять підрозділів.

Так, у першому розділі **«Криміналістичний аналіз злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю»** (с. 43–101) автор закладає теоретичне підґрунтя подальшої побудови окремої криміналістичної методики. У підрозділі 1.1 розкрито криміналістичне розуміння злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю (с. 43–63). Колабораціонізм розглядається як складне соціально-психологічне, політичне та правове явище, а необхідність його сучасного криміналістичного осмислення автор пов'язує із встановленням закономірностей механізму вчинення відповідних діянь, особливостей слідоутворення, типових моделей поведінки правопорушників, специфіки інформаційного середовища та джерел доказової інформації. Значну увагу приділено також проблемам розмежування колабораційної діяльності із суміжними кримінальними правопорушеннями та встановленню критеріїв їх кримінально-правової й криміналістичної диференціації.

У цьому ж розділі розроблено криміналістичну класифікацію злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, та визначено структуру криміналістичної методики їх розслідування. Автор обґрунтовує доцільність розглядати відповідні злочини як відносно однорідну групу кримінальних правопорушень, об'єднаних спільними механізмами вчинення, характерними способами реалізації злочинного умислу, специфічними цифровими слідами, а також особливостями взаємодії правопорушників із представниками держави-агресора чи окупаційної адміністрації. У висновках до розділу сформульовано положення щодо криміналістичного розуміння колабораційних злочинів, їх класифікації, структури відповідної методики та принципів її побудови.

У другому розділі **«Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю»** (с. 105–186) досліджено систему криміналістично значущих відомостей про зазначену категорію кримінальних правопорушень. Автор розглядає систему елементів та сучасні підходи до формування криміналістичної характеристики (с. 105–134), досліджує

колабораціонізм як спосіб реалізації злочинного умислу (с. 134–152), обстановку вчинення відповідних кримінальних правопорушень (с. 152–165), особу злочинця (с. 165–178) та слідову картину (с. 178–186). У результаті сформовано авторську концепцію криміналістичної характеристики колабораційних злочинів, до структурних елементів якої віднесено спосіб учинення кримінального правопорушення, особу колаборанта, обстановку вчинення, засоби і знаряддя реалізації злочинної діяльності та слідову картину, а також встановлено взаємозв'язки між зазначеними елементами.

Особливої уваги заслуговують положення другого розділу щодо слідової картини колабораційної діяльності. Автор виокремлює матеріальні, цифрові та ідеальні сліди та підкреслює значення їх дослідження для встановлення способу й механізму кримінального правопорушення, виявлення причетних осіб, перевірки достовірності отриманих відомостей і формування доказової бази. Водночас обґрунтовано особливе значення цифрової інформації та визначено типові джерела її отримання, до яких віднесено соціальні мережі, месенджери, електронні документи, метадані файлів, мобільні комунікації, геолокаційні дані, цифрові фото- і відеоматеріали, журнали подій інформаційних систем та результати OSINT-аналізу.

У третьому розділі **«Проблеми формування методики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю»** (с. 193–297) автор переходить безпосередньо до розроблення організаційно-методичних положень розслідування. Досліджено особливості початкового етапу розслідування (с. 193–212), визначено та систематизовано обставини, що підлягають установленню (с. 212–229), розкрито організаційні основи й тактику планування розслідування (с. 229–252), типові слідчі ситуації та проблеми алгоритмізації розслідування (с. 252–272), а також особливості збирання інформації й фіксації доказів (с. 272–297).

Вагомим результатом цього розділу є типізація слідчих ситуацій залежно від місцезнаходження особи, причетної до вчинення кримінального правопорушення: на території, підконтрольній уряду України; на тимчасово

окупованій території або за межами України, доступ до яких частково забезпечений; на тимчасово окупованій території або за межами України, недоступних для правоохоронних органів України. Для кожної із зазначених ситуацій автором сформовано типові алгоритми дій слідчого та визначено особливості організації доказування.

Позитивної оцінки варте дослідження питань формування доказової бази. Обґрунтовано необхідність аналізування вихідної інформації, встановлення її обсягу, визначення групової належності події, висунення типових версій, планування розслідування та обрання відповідного комплексу слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій і організаційних заходів. Особливу увагу приділено роботі з інформацією з відкритих джерел, використанню OSINT-технологій, огляду комп'ютерних даних і положень Протоколу Берклі щодо належної фіксації, збереження й процесуального оформлення цифрової інформації.

Четвертий розділ **«Праксеологічні засади розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю»** (с. 310–463) присвячено безпосередньо прикладним аспектам реалізації розробленої криміналістичної методики. У ньому розглянуто проблеми адаптації методики розслідування до умов конкретного кримінального провадження (с. 310–333), особливості виявлення ознак кримінальних правопорушень, пов'язаних із колабораційною діяльністю (с. 333–360), проблеми взаємодії під час їх розслідування (с. 360–381), тактику проведення слідчих (розшукових) дій (с. 381–410), використання спеціальних знань (с. 410–438) та подолання протидії розслідуванню (с. 438–463).

Важливим положенням цього розділу є запропоноване автором розуміння адаптації криміналістичної методики до умов конкретного кримінального провадження як діяльності слідчого, що передбачає аналіз вихідної інформації, зіставлення її з даними відповідної криміналістичної характеристики та вибір напрямів розслідування з урахуванням ситуаційних чинників. Процес такої адаптації представлено у вигляді послідовності:

аналізування слідчої ситуації – розроблення алгоритмів розслідування – застосування слідчим відповідних алгоритмів.

Окремий блок четвертого розділу присвячено проблемам взаємодії. Автор обґрунтовує необхідність взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, прокурором, спеціалістами, експертами, кіберпідрозділами, органами державної влади та громадськістю. Ґрунтовно також розглянуто тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій. Чільне місце відведено використанню спеціальних знань. Їх диференційовано на процесуальну та непроцесуальну форми, схарактеризовано залучення спеціаліста під час збирання матеріалів для проведення судової експертизи, здійснення слідчих (розшукових) дій та застосування заходів забезпечення кримінального провадження, визначено місце окремих видів судових експертиз. Завершальною складовою четвертого розділу є дослідження проблем подолання протидії розслідуванню.

Таким чином, зміст і структура дисертації С. І. Перепелиці демонструють послідовність розв'язання поставлених наукових завдань: від криміналістичного осмислення відповідної категорії злочинів і побудови їх криміналістичної характеристики – до формування структури окремої криміналістичної методики, типізації слідчих ситуацій, алгоритмізації діяльності слідчого та розроблення конкретних організаційно-тактичних і праксеологічних рекомендацій. Сформульовані автором висновки кореспондують зі змістом проведеного дослідження, а запропоновані рекомендації ґрунтуються на отриманих теоретичних і емпіричних результатах, що дозволяє позитивно оцінити їх достовірність, аргументованість та практичну спрямованість.

Наукова новизна результатів дослідження, повнота їх викладу в опублікованих працях. Сформульовані С. І. Перепелицею положення характеризуються належним рівнем наукової новизни, оскільки дисертація є першим у вітчизняній криміналістичній науці комплексним монографічним дослідженням теоретико-методологічних та організаційно-тактичних засад

формування і реалізації методики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю. Автором запропоновано низку нових концептуальних положень, спрямованих на розвиток окремої криміналістичної методики та вдосконалення практики виявлення, документування і розслідування відповідної категорії кримінальних правопорушень.

До найбільш вагомих положень наукової новизни належать запропоноване авторське криміналістичне визначення колабораційних злочинів; розроблена криміналістична класифікація злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю; сформована концепція їх криміналістичної характеристики та визначення її структурних елементів; обґрунтована система принципів методики розслідування; систематизація обставин, що підлягають встановленню; типізація слідчих ситуацій та розроблення відповідних алгоритмів дій слідчого; визначення закономірностей формування цифрової слідчої картини та типових джерел цифрової доказової інформації; формування положень щодо адаптації криміналістичної методики до умов конкретного кримінального провадження, використання спеціальних знань, організації взаємодії та подолання протидії розслідуванню.

Наукової новизни набули й положення щодо вдосконалення тактики проведення окремих слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Зокрема, автором удосконалено рекомендації щодо проведення допиту, огляду, обшуку, тимчасового доступу до речей і документів, призначення та проведення судових експертиз, а також використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у процесі доказування. Розвинено теоретичні та практичні засади використання спеціальних знань з урахуванням специфіки джерел доказової інформації; визначено напрями застосування цифрової криміналістики, телекомунікаційного аналізу, лінгвістичних, комп'ютерно-технічних, психологічних та інших спеціальних досліджень. Окремим напрямом наукової новизни є систематизація способів протидії розслідуванню та формування комплексу організаційних, тактичних, інформаційних і процесуальних заходів щодо їх нейтралізації.

Основні результати дисертаційного дослідження достатньо повно відображені в наукових публікаціях дисертанта. Як зазначено в дисертації, результати роботи висвітлено в монографії та 25 наукових працях, з яких 20 статей опубліковано в наукових фахових юридичних виданнях України, а 5 статей – у наукових періодичних виданнях інших держав. Чотири з опублікованих праць представлені у виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus та/або Web of Science Core Collection. Крім того, окремі положення дисертаційного дослідження апробовано в 11 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та інших наукових заходах.

Тематика публікацій безпосередньо кореспондує зі змістом дисертації та охоплює її ключові напрями. Зокрема, у працях С. І. Перепелиці окремо висвітлено теоретичні засади криміналістичного визначення колабораційних злочинів, криміналістичну характеристику та її структурні елементи, обстановку вчинення кримінального правопорушення, особу злочинця, обставини, які має встановити слідчий, структурні елементи криміналістичної методики, проблеми формування доказової бази, використання комп'ютерно-технічної експертизи, а також питання подолання протидії розслідуванню.

У дисертації належним чином розкрито особистий внесок автора в працях, підготовлених у співавторстві. Причому окремо зазначено, що напрацювання співавторів у дисертаційному дослідженні не використовувалися. Це дає підстави вважати, що основні наукові результати, винесені на захист, належать безпосередньо здобувачеві.

Реферат дисертації за змістом відображає основні положення проведеного дослідження, його мету і завдання, наукову новизну, методологічну й емпіричну основи, практичне значення одержаних результатів та основні висновки. Основні положення реферату кореспондують зі змістом дисертаційної роботи та репрезентують результати, отримані автором під час проведення дослідження.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження визначається можливістю їх використання в правозастосовній, науковій, науково-дослідній та освітній діяльності. У правозастосовній сфері сформульовані автором положення і рекомендації призначені для підвищення ефективності досудового розслідування колабораційної діяльності.

У науковій та науково-дослідній діяльності результати дисертації можуть бути використані для посилення теоретико-методологічної бази та подальшого вдосконалення окремих методик досудового розслідування кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Фактичне використання результатів у цьому напрямі підтверджується актом впровадження в наукову та науково-дослідну діяльність Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 8 січня 2026 року.

В освітньому процесі результати дослідження використовуються під час розроблення програм спеціальних курсів, підготовки підручників, навчальних посібників, практикумів, оглядів слідчої практики, довідкових та інших видань із проблем досудового розслідування колабораційної діяльності. Впровадження результатів у цьому напрямі підтверджено відповідними актами Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 8 січня 2026 року та Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України від 5 січня 2026 року.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження С. І. Перепелиці характеризуються належним рівнем наукової новизни, достатньо повно представлені в опублікованих наукових працях і пройшли відповідну апробацію. Сформульовані автором положення мають теоретичне значення для подальшого розвитку криміналістичної методики розслідування злочинів проти основ національної безпеки України та практичне значення для вдосконалення досудового розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, а їх використання в науковій та освітній діяльності підтверджено відповідними актами впровадження.

Загалом позитивно оцінюючи рецензовану працю, слід звернути увагу на окремі суперечності, дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації чи пояснень під час захисту дисертації.

1. У дисертації значну увагу приділено особі колаборанта як одному з ключових елементів криміналістичної характеристики, однак практично не сформовано самостійного підходу до характеристики потерпілих у тих формах колабораційної діяльності, за яких шкода може бути завдана конкретним фізичним або юридичним особам, а також іншим суб'єктам, відомості про яких можуть мати криміналістичне значення. Водночас окремі форми таких кримінальних правопорушень можуть безпосередньо зачіпати інтереси фізичних і юридичних осіб, органів державної влади, територіальних громад, закладів освіти, суб'єктів господарювання тощо. Сам автор зазначає, що колабораційна діяльність посягає на державний суверенітет, територіальну цілісність, обороноздатність, економічну та інформаційну безпеку України. За таких умов видається доцільним більш ґрунтовне дослідження криміналістично значущих характеристик потерпілих та інших осіб чи суб'єктів, яким унаслідок відповідних діянь заподіюється шкода, у тих випадках, коли їх виокремлення зумовлене механізмом конкретного кримінального правопорушення. Відомості про таких осіб і суб'єктів можуть мати значення для висунення та перевірки слідчих версій, визначення джерел доказової інформації, встановлення характеру й наслідків кримінального правопорушення та обрання відповідних напрямів розслідування.

2. У роботі досить детально проаналізовано особливості розслідування у випадках, коли особа, причетна до колабораційної діяльності, перебуває на тимчасово окупованій території або за межами України, а також окремі особливості повідомлення про підозру за відсутності такої особи. Водночас спеціальне досудове розслідування не стало самостійним об'єктом криміналістичного аналізу. З огляду на специфіку кримінальних проваджень щодо колабораційної діяльності та поширеність ситуацій, за яких підозрювані перебувають на тимчасово окупованій території або поза межами України,

зазначене питання має не лише кримінальне процесуальне, а й безпосереднє організаційно-тактичне значення. У зв'язку з цим доцільно було б почути позицію автора щодо того, чи потребує окрема криміналістична методика розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, спеціального алгоритму дій слідчого та інших уповноважених суб'єктів у кримінальних провадженнях, у яких здійснюється спеціальне досудове розслідування.

3. У дисертації належну увагу приділено цифровій інформації, використанню можливостей OSINT, аналізу відеозаписів, відомостей із соціальних мереж, геолокаційних даних, електронних документів та інших цифрових матеріалів як джерел криміналістично значущої інформації. Автор слушно наголошує на необхідності використання спеціальних знань, зокрема проведення відповідних експертних досліджень, результати яких можуть мати значення для встановлення автентичності цифрових матеріалів, наявності або відсутності ознак їх модифікації та інших технічних характеристик, необхідних для подальшої оцінки отриманої інформації у кримінальному провадженні. Водночас у роботі недостатньо розкрито безпосередній механізм перевірки походження, цілісності й автентичності цифрового контенту, зокрема у випадках його редагування, повторного завантаження, зміни або втрати метаданих, а також використання синтетично створених чи модифікованих аудіо-, фото- та відеоматеріалів. З огляду на стрімкий розвиток технологій генерування і трансформації цифрового контенту зазначена проблематика набуває особливого значення для розслідування відповідної категорії кримінальних правопорушень. У зв'язку з цим видається доцільним уточнити позицію автора щодо алгоритму перевірки походження, цілісності й автентичності цифрового контенту, а також способів фіксації результатів такої перевірки до його використання в кримінальному процесуальному доказуванні.

4. Досліджуючи способи приховування колабораційної діяльності, автор обґрунтовано акцентує на інформаційно-конспіративному характері

відповідної поведінки, використанні цифрових технологій, засобів анонімізації, документального маскуванню та психологічного впливу на учасників кримінального провадження. Водночас окремі положення роботи викликають дискусію щодо співвідношення способу вчинення кримінального правопорушення та способів приховування злочинної діяльності. Зокрема, автор зазначає, що для окремих форм колабораційної діяльності публічний характер поведінки фактично унеможливорює приховування кримінального правопорушення. Такий висновок видається дещо категоричним, оскільки публічність окремого епізоду злочинної діяльності не виключає можливості приховування інших елементів її механізму, зокрема справжньої особи автора або поширювача контенту, джерел фінансування, характеру зв'язків із представниками держави-агресора чи окупаційної адміністрації, технічних засобів поширення інформації, факту та змісту попередньої домовленості, а також подальшого знищення або модифікації цифрових слідів. Отже, потребує додаткового обґрунтування позиція автора щодо впливу публічного характеру окремих способів учинення колабораційної діяльності на можливість приховування інших елементів механізму відповідної злочинної діяльності.

5. Автором значну увагу приділено виявленню, документуванню та розслідуванню злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, однак профілактична складова запропонованої окремої криміналістичної методики розкрита меншою мірою. Водночас у структурі окремої криміналістичної методики самостійне значення можуть мати рекомендації щодо виявлення під час досудового розслідування обставин, які сприяли вчиненню відповідних кримінальних правопорушень, а також використання одержаної інформації для запобігання аналогічним проявам у майбутньому. У цьому контексті робота, на нашу думку, виграла б від більш ґрунтовного визначення типових обставин, що сприяють учиненню окремих форм колабораційної діяльності, криміналістичних засобів і прийомів їх установлення під час досудового розслідування, а також можливих напрямів реагування на такі обставини у межах компетенції органів досудового розслідування. Розкриття зазначених

положень дозволило б повніше представити профілактичний потенціал розробленої автором окремої криміналістичної методики та посилити практичну спрямованість отриманих результатів.

Наведені зауваження стосуються окремих недоліків і деяких дискусійних положень дисертації, частково мають характер побажання і не впливають на її загалом позитивну оцінку.

Висновок. Дисертація Перепелиці Сергія Івановича «Проблеми теорії та практики розслідування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю» є завершеною працею, у якій отримано нові, науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки криміналістики та слідчої практики. Тобто за своєю актуальністю новизною постановки й вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю та обґрунтованістю одержаних результатів робота відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (із подальшими змінами), а її автор на підставі публічного захисту дисертації заслуговує на присудження ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність».

**Офіційний опонент –
проректор Національної академії
внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор,
заслужений юрист України**

Олег ТАРАСЕНКО